

УДК 657.221:657.6

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЯК ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Реслер М.В.

В статті дана характеристика інформаційного забезпечення обліково-аналітичної системи, обґрунтовано суть обліку та аналізу, досліджено послідовність їх організації.

Кількість бібліографічних посилань – 9, мова – українська

Ключові слова: інформація, облік, аналіз, обліково-аналітичне забезпечення.

ВСТУП

Обліково-аналітична інформація є основою для прийняття рішень з організації, планування й регулювання господарської діяльності підприємства. Це зумовлює необхідність чіткого визначення та обґрунтування загальної характеристики облікової та аналітичної інформації.

Бухгалтерський фінансовий облік - це сукупність правил і процедур, які забезпечують підготовку і оприлюднення інформації про результати діяльності підприємства, установи, організації та його фінансовий стан і відповідність вимогам законодавчих актів і стандартів обліку [1].

Правильне ведення обліку дає можливість одержання достовірної облікової інформації, необхідної для прийняття економічно-обґрунтованих рішень та запобігання ризику у господарській діяльності підприємства.

Обліково-аналітична система управління як інтегрована система в економічній літературі не розкритий. Тому важливим етапом освоєння сутності цієї категорії є аналіз досвіду та напрацювань вітчизняної і закордонної обліково-аналітичної школи та чітке розуміння завдань та потреб, що стоять перед системою бухгалтерського обліку і аналізу в умовах ринкової економіки.

Значний вклад в дослідження проблем теорії та методології формування обліково-аналітичної системи внесли наступні науковці: М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, С.Ф.Голов, Т.Г.Камінська, В.В.Сопко та .

1 СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ КЛАСИФІКАЦІЯ

Відносини, в які вступають підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, базуються на інформації про це підприємство. Це дозволяє оцінити можливість практичної реалізації своїх економічних інтересів у взаємовідносинах з ним. Попит на інформацію дуже високий, тому щоб задовольнити різні інформаційні потреби зацікавлених сторін, підприємство мусить упорядковувати потоки своєї фінансової інформації, систематизувати їх в залежності від запиту користувачів з точки зору корисності.

У роботах науковців наводиться різне тлумачення категорії "інформація". Наприклад А.С.Соснін і Л.В.Мельниченко вважають, що інформація - це відомості, одержані з різних джерел, які необхідно знайти чи одержати, вивчити чи дослідити, відкинути чи прийняти, перевірити і за необхідністю перевірити ще раз, перетворити на ресурс, прийняти рішення по його використанню і порадити (спрогнозувати) її загальну вигоду (економічну, соціальну, технологічну, політичну тощо).

На думку Чернелєвського Л. інформація - це корисний зміст про річ, явище, факт, людину, суспільство, державу тощо, тобто вилучені з них чи про них дані у формі знань [2].

Ф.І.Хміль пропонує наступне визначення поняття інформації: „У загальному розумінні інформація - це відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. При цьому інформація відображає стан та зміни стану певної системи” [3]. У цьому визначенні міститься більш широка характеристика інформації. Дійсно, прийняття управлінських рішень має базуватись не лише на інформації господарюючого суб'єкта, але й враховувати відомості про суспільні явища і середовище суб'єкта господарювання.

Є й інші підходи до визначення поняття "інформація". Наприклад, Гуцайлюк З. досліджено, що "інформація є характеристикою, що здійснюється, аналізується через системні взаємодії і відносини свідомості, властивої творчій особистості людини” [4]. Дехто з дослідників вважає за норму відсутність єдиного підходу до визначення терміна "інформація", тому навряд чи є потреба шукати загальне його визначення, яке б охоплювало багатовекторність його застосування.

Саме тому доцільним, на наш погляд, буде звернутися і до законодавчого визначення терміну "інформація", зазначеного в Законі України "Про інформацію" (1992р. № 2657-ХІІ). "Інформація - це

документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві та навколишньому природному середовищі” [5].

Проте у Законі України “Про друковані засоби масової інформації (пресу)” (1992 р. № 2782-ХІІ) зазначено, що інформація може розглядатись як результат аналітико-синтетичної обробки даних (відомостей) суб’єктом щодо об’єкта. Така обробка здійснюється переважно свідомо. У зазначеному контексті, наприклад, для однієї людини якісні конкретні дані стають інформацією, для іншої - ні. Таким чином, інформація має переважно порівняльний і прикладний характер. Вона складається тільки з нових відомостей, які оцінюються користувачем як корисні знання. Із загального потоку даних вилучаються відомості, які потрібні певному користувачу, зрозумілі йому.

На наш погляд, найбільш повним і зрозумілим є визначення, яке побудовано на основі ряду попередніх трактувань терміну “інформація”, і є таким: інформація - відомості про навколишній світ (об’єкти, явища, події, процеси і т.д.), що зменшують наявний ступінь непевності, неповноти знань, відчужені від їхнього творця і що стали повідомленнями (вираженими на певній мові у виді знаків, у тому числі і записаними на магнітному носії), які можна відтворювати шляхом передачі людьми усним, письмовим або іншим засобом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.д.).

У приведеному визначенні істотним є таке:

- v інформація визначається через відомості, але інформація - це не будь-які відомості, вона несе в собі щось нове, що зменшує наявну непевність;
- v відповідно до того, у якій частині знання інформацією зменшується непевність, можна виділити три види інформації (предметна, алгоритмічна, понятійна);
- v інформація стала повідомленням, тому що вона виражена на певній мові у виді знаків;
- v повідомлення може бути записане на матеріальному носії (повідомлення є формою передачі інформації);
- v повідомлення доступно для відтворення без участі автора;
- v інформація передається в канали суспільної комунікації.

Для сучасної економічної інформації характерним є поєднання надмірності й недостатності даних. Це пов’язане з традиційними методами обробки даних, що призводять до дублювання інформації, із наявністю застарілих даних, браком окремих показників.

Усі названі види інформації використовуються як країною в цілому, так і окремими її регіонами, підприємствами зокрема. Основними вимогами до економічної інформації, і, відповідно факторами її вибору є:

- v ефективність інформації - система інформації повинна вимагати мінімум затрат на збирання, обробку, зберігання та використання даних, забезпечуючи усі потреби аналізу та управління;
- v об’єктивність інформації - інформація повинна відповідати дійсності, бути достовірною, об’єктивно відображати господарські факти, явища і процеси;
- v єдність інформації - інформація може надходити з різноманітних джерел (нормативних, облікових, позаоблікових), а тому необхідно усунути відокремленість та дублювання різних джерел інформації - кожне економічне явище має реєструватись лише один раз;
- v аналітичність інформації - інформація має відповідати потребам, тобто забезпечувати надходження даних саме про ті напрями діяльності і з деталізацією, необхідною для всебічного вивчення економічних явищ та процесів, виявлення впливу факторів і визначення резервів господарювання;
- v оперативність інформації - необхідна інформація повинна надходити до обліковця чи аналітика якомога швидше, що дає можливість оперативно впливати на хід виробничого процесу, результати господарської діяльності.

Отже, зважаючи особливу роль інформації, а також таку її розмаїтість, зрозумілою є неможливість ефективного керування процесом господарювання без належної організації та систематизації останньої. Вирішення завдання обробки значних обсягів інформаційних потоків є найважливішим завданням обліково-аналітичної системи.

2 ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Організація облікової інформації потребує додержання трьох особливостей бухгалтерського обліку як процесу формування доказів.

Перша особливість обліку полягає в тому, що кожний господарський факт - явище або процес - має бути насамперед зафіксований на носії як доказ, тобто як документ, що його закріплено у спеціальному законодавчому акті - Положенні про документи та документообіг у бухгалтерському обліку. Основою для записів у бухгалтерські облікові реєстри можуть бути лише документи, які оформлені згідно з цим Положенням.

Друга особливість - усі господарські факти - явища та процеси - із первинних документів, тобто доказів про їх реальність, підлягають обов’язковому запису (реєстрації) і нагромадженню в облікових реєстрах. Це означає, що облікові реєстри після того, як у них буде зроблено записи про відповідні господарські факти та виконано потрібні математичні процедури (додавання, віднімання та визначення нового стану об’єкта обліку), стають автоматично носіями облікової інформації.

Третя особливість обліку полягає у тому, що облік як процес не закінчується визначенням нового стану об'єкта в облікових реєстрах, а підсумкові дані мають бути перенесені із облікових реєстрів у звітні форми, які після заповнення їх автоматично стають носіями облікової (підсумкової, звітної) інформації та відповідно доказами [2].

На різних етапах технології обліку в цілому і технології розв'язання кожного облікового завдання основним об'єктом обліку є інформація (облікова). Зокрема, у зв'язку з цим на певній стадії облікового процесу облікова інформація є метою, результатом вирішення одного облікового завдання і разом з тим використовується для розв'язання іншого облікового завдання. На цій стадії така облікова інформація для наступного облікового завдання виступає як інформаційне забезпечення його розв'язку. Так наприклад, метою завдання з обліку сировини є одержання інформації про її фактичний відпуск, яка забезпечує розв'язування завдань з обліку витрат виробництва.

Облікова інформація в системі економічної інформації охоплює в середньому 88-90%. Особливості облікової інформації залежать від видів обліку (оперативний, бухгалтерський, статистичний); форми бухгалтерського обліку (таблично-автоматизована, діалогова, безпаперова); від джерел та методів формування змінної та умовно-постійної інформації та алгоритму їх машинної обробки.

Організація інформаційного забезпечення обліку покладена в основному на працівників бухгалтерії, а також підрозділів (складів, цехів) підприємства, що здійснюють первинний облік. Як одиниця комунікації обліковець несе відповідальність за формування облікових показників і передавання їх користувачам.

Облікові дані відображають фактичний стан виробничо-господарської діяльності підприємства і є інформаційною моделлю виробництва. Крім відображення дійсного стану об'єкта, на облікову інформацію покладається й ретроспективна функція, що потребує тривалого зберігання цієї інформації (у вигляді форм бухгалтерської звітності).

Кінцеві дані є результатом розв'язання облікових задач зі знаходження зведено-підсумкових величин за встановленими групувальними ознаками, для чого реалізуються арифметичні та логічні операції, операції сортування інформації. Якість облікової інформації залежить від використаної методології її сприйняття, систематизації та узагальнення, а також від специфічних особливостей облікових задач: розв'язності (завжди розрахунковим або логічним способом); алгоритмічності; документальності вхідних та вихідних даних; використання тих самих даних для формування різних показників; інформаційного зв'язку облікових задач; необхідності накопичення даних; регламентації термінів розв'язання задач [6].

Розробка облікової інформації — не кінцева мета, а лише частина облікової функції системи. Важливим завданням є також створення засобу передавання інформації конкретним користувачам, що дає змогу їм правильно сприйняти інформацію і зрозуміти її потенційну корисність. Адже користувач облікової інформації виконує дві першочергові функції: інтерпретує і використовує її. Тому в разі невдалого подання даних навіть дуже цінна інформація може втратити свою вагу.

Аналітична інформація відрізняється від облікової. Мета аналізу – надати масивам неопрацьованих даних зрозумілого значення. У разі наявності як кількісних, так і якісних даних завдання полягає в тому, щоб відібрати, класифікувати, обробити і зрозуміти їхнє значення. Крім того, потрібно знайти таке тлумачення, яке відображає необроблені дані, і використати його точно для осмисленого подання подій [7].

Усе це змушує використовувати аналітичну діяльність для оцінки реальної ситуації, яка стає основою для прийняття рішень. Адже ще до прийняття будь-якого рішення здійснюється аналітична оцінка проблеми чи ситуації. Від якості і повноти інформаційно-аналітичного забезпечення залежить ефективність рішення. Відбувається постійний динамічний процес взаємозв'язку аналітичної діяльності із зовнішнім середовищем.

Дані для аналізу беруть з одного або кількох різновидів економічної інформації (планової, облікової, нормативної, прогнозої). Тому формування такої інформації залежить від низки причин, основними з яких слід вважати вид аналізу господарської діяльності, а також цілі аналізу та його завдання.

Аналітична інформація нагромаджується, зберігається та використовується відповідно до планів та програм аналітичної роботи на підприємстві згідно з визначеною організаційною формою.

Аналітичним розрахункам властива наявність значного обсягу логічних операцій, поєднаних з арифметичними за складними алгоритмами. Можливість формалізованого запису даних сприяє використанню ЕОМ для розв'язування аналітичних задач. До інформації, яка використовується для аналізу господарської діяльності, висуваються такі вимоги як достовірність, своєчасність, повнота, детальність, багатоаспектність [8].

Отже обліково-аналітичне забезпечення являє собою досить складну інформаційну систему. А безперервне і цілеспрямоване формування відповідних інформаційних потоків для неї, підпорядкованих вимогам обліку і аналізу сприяють підготовці ефективних управлінських рішень і контролю за їх виконанням у фінансовій діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах господарювання, при постійній невизначеності і ризиках, важливим постає питання щодо забезпечення обліково-аналітичною інформацією власників, керівництва та інших користувачів, а також передумови підвищення ефективності діяльності підприємства, організації, установи.

Виявлено, що господарююча система може ефективно функціонувати лише при належному обліково-аналітичному забезпеченні.

На основі проведеного аналізу поглядів вчених уточнено суть категорії “обліково-аналітичний механізм”, який включає комплекс заходів, спрямованих на накопичення первинної інформації, згрупованої у певній послідовності та систематизованої з використанням способів і прийомів економічного аналізу, чим створюються умови підготовки і прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Розглянуто обліково-аналітичний механізм як систему, яка має свої завдання, структуру, складові елементи, принципи та функції.

Доведено, що створення чіткої системи надходження та аналітичної обробки інформації на підприємстві можливе лише за раціональної її систематизації. Адже потреби користувачів всіх рівнів в оперативній інформації невідмінно зростають. Беручи до уваги, що інформація – це відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі, необхідно створити такий обліково-аналітичний механізм, щоб забезпечував відображення всіх цих змін безпосередньо в обліку, а за рахунок аналізу проводилась їх аналітична обробка.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручник. - К.: А.С.К., 2000. - 784 с.
2. Чернелевський Л. Задоволення сучасних потреб управління в обліковій інформації //Бухгалтерський облік і аудит. - 2003. -№3. - с.21-22.
3. Хміль Ф.І. Менеджмент: Підручник. - К.: Вища школа, 1995. - 351 с.
4. Гуцайлюк З. Облік для управління: проблеми формування інформації в господарюючих суб'єктах/ Гуцайлюк З. //Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні: Тези міжнар. наук.- практ. конф. - Львів. - 2005. - с. 207-209.
5. Закон України „Про інформацію” №1642-III від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48, з наступними змінами й доповненнями.
6. Твердохліб М.Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: Навчальний посібник. - К.: КНЕУ, 2000. - 208 с.
7. Чернелевський Л. Задоволення сучасних потреб управління в обліковій інформації / Чернелевський Л. // Бухгалтерський облік і аудит. - 2003. -№3. - с.21-22.
8. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навч. посіб. - К.: Знання - Прес, 2000. - 207 с.
9. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. - Тернопіль: Економічна думка, 2001. - 454 с.

Рєслер Марина Василівна., к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту господарської діяльності Мукачівського державного університету, e-mail: marinaresler@list.ru